

JEREMIA
voor
IEDEREEN

Het Oude Testament voor iedereen
door
John Goldingay

Genesis deel 1
Genesis deel 2
Exodus en Leviticus
Numeri en Deuteronomium
Psalmen voor iedereen deel 1
Psalmen voor iedereen deel 2
Jesaja voor iedereen
Jeremia voor iedereen

Volgende delen in voorbereiding

John Goldingay

Jeremia

VOOR IEDEREEN

 Uitgeverij Van Wijnen - Franeker

© 2015 John Goldingay

Oorspronkelijke uitgever Westminster John Knox Press, Louisville, KY
40202, USA

Oorspronkelijke titel *Jeremiah for Everyone*

© 2021 Nederlandse editie: Uitgeverij Van Wijnen, Postbus 172, 8800 AD
Franeker

De Bijbelteksten zijn met toestemming van het Nederlands
Bijbelgenootschap overgenomen uit de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV).

www.uitgeverijvanwijnen.nl

Vertaling Martine Krabbendam-Veenhof

Omslagontwerp Garage/BNO

ISBN 978 90 5194 515 7

NUR 707

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch,
door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaan-
de schriftelijke toestemming van de uitgever.

INHOUD

<i>Dankwoord</i>	9
<i>Inleiding</i>	11
Jeremia 1,1-19	Niet geroepen, maar ontboden 19
Jeremia 2,1-11	Op de rand van de afgrond 23
Jeremia 2,12-37	Op zoek naar spirituele hulpbronnen 28
Jeremia 3,1 – 4,4	God is een trouwe echtgenoot 33
Jeremia 4,5-31	De grote aardbeving 39
Jeremia 5,1-19	Zoek of er iemand is 44
Jeremia 5,20 – 6,10	Onbesneden oren 49
Jeremia 6,11-30	De levensgevaarlijke positie van profeet en priester 54
Jeremia 7,1-20	De profeet die niet mag bidden 1 59
Jeremia 7,21 – 8,9	De misleidende geleerden 63
Jeremia 8,10 – 9,5	Straft God echt? 68
Jeremia 9,6-25	De echte besnijdenis 73
Jeremia 10,1-25	De realiteit onder ogen zien 77
Jeremia 11,1-17	God haalt zijn schouders niet op 83
Jeremia 11,18 – 12,17	Waarom gaat het de onrecht- vaardige goed? 86
Jeremia 13,1-27	Hoe krijg je mensen zo ver dat ze veranderen? 92
Jeremia 14,1-22	De profeet die niet mag bidden 2 96
Jeremia 15,1-21	Ik vertrouw je niet 102
Jeremia 16,1-21	Je huwelijk is geen privézaak 107

INHOUD

Jeremia 17,1-27	Wie ben ik?	112
Jeremia 18,1-23	Klei in de hand van de pottenbakker	117
Jeremia 19,1 – 20,6	Stukgesmeten aardewerk	122
Jeremia 20,7 – 21,10	Vervloekt is de dag waarop ik ben geboren	126
Jeremia 21,11 – 22,19	Wat is de norm voor een goede koning?	131
Jeremia 22,20 – 23,8	De gevatte woordspeling op de naam van een koning	136
Jeremia 23,9-40	Nog een gevatte woordspeling	140
Jeremia 24,1 – 25,11a	Fortuinlijke en onfortuinlijke vijgen	145
Jeremia 25,11b-38	Slecht nieuws of goed nieuws?	149
Jeremia 26,1-24	Niet altijd een Hollywood-einde	154
Jeremia 27,1-22	Het kan alleen maar slechter worden	158
Jeremia 28,1-17	Geen T-shirt met ‘Valse Profet’ erop	163
Jeremia 29,1-32	Jullie moeten je vestigen	167
Jeremia 30,1-22	Mededogen heeft het laatste woord	172
Jeremia 30,23 – 31,20	Rachel weent om haar kinderen	178
Jeremia 31,21-40	De kracht van vergeving	183
Jeremia 32,1-25	De daad bij het woord voegen	188
Jeremia 32,26-44	Is er iets te wonderlijk voor Jahweh?	193
Jeremia 33,1-26	Verwacht grote dingen	196
Jeremia 34,1-22	Een gevaarlijk gebed	201
Jeremia 35,1-19	Getuigen door gehoorzaam te zijn aan je bijzondere roeping	206
Jeremia 36,1-32	De brutale vergissing	210
Jeremia 37,1-21	De koning die weifelt	216
Jeremia 38,1-28a	Het gezag de waarheid zeggen	219

INHOUD

Jeremia 38,28b – 40,6	De grimmigste scène in het Oude Testament?	224
Jeremia 40,7 – 41,18	Slechter kan het niet worden (of wel?) 1	229
Jeremia 42,1 – 43,7	Slechter kan het niet worden (of wel?) 2	235
Jeremia 43,8 – 44,14	Overblijfsel	240
Jeremia 44,15 – 45,5	Een gezant in ketenen	244
Jeremia 46,1-24	Farao de Praatjesmaker	249
Jeremia 46,25 – 47,7	Geestelijke oorlogsvoering en schokkende soevereiniteit	254
Jeremia 48,1-27	Buren en familie: een gecompliceerde relatie	258
Jeremia 48,28 – 49,6	De arrogantie van de macht	263
Jeremia 49,7-27	Wijsheid die tekortschiet	269
Jeremia 49,28 – 50,13	De belofte van een toekomst	275
Jeremia 50,14-40	Dood en leven zijn met elkaar verweven	281
Jeremia 50,41 – 51,19	Zulke ernstige wonden dat ze niet behandeld kunnen worden	287
Jeremia 51,20-44	In het belang van de levenden	293
Jeremia 51,45 – 52,34	Als iemand je straft, is dat een teken van liefde	298
	<i>Woordenlijst</i>	307

DANKWOORD

Aan het begin van ieder hoofdstuk is het desbetreffende Schriftgedeelte opgenomen.¹ Aan het einde van het boek staat een verklarende woordenlijst met een aantal termen die geregeld in de tekst terugkomen, bijvoorbeeld geografische, historische en theologische termen. In ieder hoofdstuk (maar niet in de introductie) zijn deze woorden gemarkeerd door ze **vet** af te drukken, als ze voor de eerste keer voorkomen.

De verhalen die na de Bijbelgedeelten volgen, gaan vaak over mijn vrienden en familie. Ik heb ze niet verzonnen, maar wel onherkenbaar gemaakt om eerlijk tegenover de betrokkenen te zijn. Soms had ik dat zo goed gedaan dat ik bij het herlezen van de verhalen eerst niet meer wist wie er beschreven werd. Mijn eerste vrouw Ann komt in een aantal verhalen voor. Een paar maanden nadat ik begon *Het Oude Testament voor iedereen* te schrijven, stierf ze, nadat ze drieënveertig jaar met multiple sclerose had geleefd. De manier waarop we al die jaren samen met haar ziekte en handicap omgingen, heeft veel bijgedragen aan wat ik schrijf. Soms kun je dat in mijn commentaar zien, soms is het effect indirect.

Ongeveer een jaar voordat ik dit boek begon te schrijven,

¹ In de oorspronkelijke uitgave zijn de Bijbelgedeelten in een eigen vertaling van John Goldingay opgenomen. In de Nederlandse uitgave is gekozen voor de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV) van het Nederlands Bijbelgenootschap. In de lopende tekst worden soms citaten uit andere vertalingen geciteerd, met name uit de Herziene Statenvertaling (HSV). (vert.)

werd ik verliefd op Kathleen Scott en trouwde met haar. Ik ben dankbaar voor mijn nieuwe leven met haar en voor haar scherpzinnige commentaar op het manuscript. Haar inzichten zijn zo zorgvuldig verwoord en zo verhelderend dat ze het bijna verdient als medeauteur genoemd te worden.

Ik ben ook Matt Sousa dankbaar dat hij het manuscript heeft gelezen en heeft aangegeven wat ik moest corrigeren of verduidelijken en ik ben Tom Bennet dankbaar voor het corrigeren van de drukproeven.

INLEIDING

Voor Jezus en de auteurs van het Nieuwe Testament wáren de Joodse geschriften die christenen het ‘Oude Testament’ noemen de Schriften. Als ik dat zeg, ben ik een beetje kort door de bocht, want het Nieuwe Testament geeft ons er geen lijst van. Maar de verzameling geschriften die het Joodse volk aanvaardt, is bij benadering de verzameling waar Jezus en de auteurs van het Nieuwe Testament vermoedelijk mee werkten. De kerk aanvaardde later een aantal extra boeken, zoals Makkabeeën en de Wijsheid van Jezus Sirach. De traditionele naam voor deze andere boeken was de ‘Apocriefen’, de boeken die ‘verborgen’ waren – een naam die ‘onecht’ ging betekenen. Nu worden ze meestal de ‘deuterocanonieke geschriften’ genoemd; dat is omslachtiger, maar minder denigrerend. Het geeft gewoon aan dat deze boeken minder gezag hebben dan de Tora, de profeten en de geschriften, het Oude Testament in strikte zin. De precieze lijst van deuterocanonieke geschriften verschilt per kerkgenootschap. In deze serie die *‘het Oude Testament voor iedereen’* wil uitleggen, bedoelen we met ‘het Oude Testament’ die geschriften die de Joodse gemeenschap aanvaardt, hoewel ze in de Joodse Bijbel in een andere volgorde staan: de Tora, de Profeten en de Geschriften.

Ze zijn niet ‘oud’ in de zin van verouderd of ouderwets. Om dat duidelijk te maken noem ik ze soms liever het ‘Eerste Testament’ dan het Oude Testament. Voor Jezus en de nieuwtestamentische schrijvers waren ze een levende bron om God, zijn werkwijze in de wereld en zijn omgang met ons, te begrijpen. Ze waren bruikbaar ‘om onderricht te

DANKWOORD

geven, om dwalingen en fouten te weerleggen, en om op te voeden tot een deugzaam leven, zodat een dienaar van God voor zijn taak berekend is en voor elk goed doel volledig is toegerust' (2 Timoteüs 3,16-17). Kortom: ze waren voor iedereen. Daarom is het vreemd dat christenen ze niet vaak lezen. Mijn doel met deze boekjes is je bij het lezen ervan te helpen.

Mijn aarzeling is dat je misschien mijn gedachten leest in plaats van de Schriften. Vermijd die valkuil! Ik vind het prettig dat in deze serie een groot deel van de Bijbeltekst staat afgedrukt. Sla die niet over! Uiteindelijk is die van belang.

Een overzicht van het Oude Testament

In het christelijke Oude Testament staan de boeken uit de Joodse Bijbel in een andere volgorde:

- Genesis tot Koningen: een verhaal dat van de schepping van de wereld doorloopt tot aan de verbanning van de Judeeërs naar Babylon.
- Kronieken tot Ester: een tweede versie van dit verhaal, dat doorloopt tot in de jaren na de ballingschap.
- Job, Psalmen, Spreuken, Prediker, Hooglied: een aantal poëtische boeken.
- Jesaja tot Maleachi: het onderwijs van een aantal profeten.

Hieronder volgt een overzicht van de geschiedenis die aan de boeken ten grondslag ligt. (Ik geef geen jaartallen voor de gebeurtenissen in Genesis, dat zou teveel giswerk zijn.)

De gebeurtenissen vinden plaats vóór de geboorte van Christus.

eind 13 ^e – begin 12 ^e eeuw	Mozes, de uittocht, Jozua
12 ^e – 11 ^e eeuw	de ‘rechters’
10 ^e eeuw	Saul, David, Salomo; het rijk scheurt in tweeën: Efraïm en Juda
9 ^e eeuw	Elia, Elisa; Aram-Damascus is de supermacht
8 ^e eeuw	Amos, Hosea, Jesaja, Micha; Assyrië is de super- macht; ondergang van Efraïm, Juda vazal van Assyrië, koning Hizkia
7 ^e eeuw	koning Manasse, Jeremia, Josia; Babylon is de supermacht
6 ^e eeuw	ondergang van Juda, ballingschap; Ezechiël, Daniël; Perzië wordt de super- macht, terugkeer uit de ballingschap
5 ^e eeuw	Ezra, Nehemia; Juda pro- vincie van het Perzische rijk
4 ^e eeuw	Griekenland is de super- macht (Alexander de Grote)
3 ^e eeuw	Syrië en Egypte zijn regio- nale machten die allebei aan Juda trekken
eind 2 ^e eeuw	Juda komt in opstand tegen Syrië en wordt enige tijd onafhankelijk
1 ^e eeuw v.Chr.	Rome is de supermacht

Jeremia

Te oordelen naar de lengte van zijn boek was Jeremia de belangrijkste profeet in de laatste jaren van Juda's bestaan als onafhankelijke natie, totdat het in 587 v.Chr. door de Babyloniërs werd overwonnen. Tijdens zijn leven probeerde de geweldige koning Josia Juda's religieuze en sociale leven te hervormen, maar de hervorming had geen blijvend effect. Tijdens Josia's regering nam Babylonië de plaats van Assyrië in als de grootmacht in het Midden-Oosten, maar Juda verzette zich tegen de Babylonische heerschappij. Daarop volgden meerdere Babylonische invasies in Juda. In Jeremia's optiek zijn deze gebeurtenissen niet slechts het gevolg van onverstandig politiek beleid, maar ook van onverstandig religieus en sociaal beleid. Achter de Babylonische invasie ziet hij de hand van God.

Jeremia's bediening duurde meer dan veertig jaar, en het grootste deel daarvan was hij bezig Juda te waarschuwen voor de straf die zou komen, tenzij het volk naar God terugkeerde. Hij moest Juda dus blijven waarschuwen voor een ramp die niet plaatsvond, en naarmate de jaren verstrekten, boette hij aan geloofwaardigheid in. In zijn boek staan veel verhalen over zijn ervaringen als profeet; het vormt dus een combinatie van een boek als Jesaja waarin de boodschappen van een profeet centraal staan, en de gedeelten in 1 en 2 Koningen waarin verhalen over profeten als Elia en Elisa worden verteld. De persoon en de boodschap zijn beiden belangrijk, want de manier waarop de mensen Jeremia behandelen, geeft aan hoe ze op God reageren. In dat opzicht zijn de beschrijvingen van de gebeden waar hij toe gedreven werd door de manier waarop men hem behandelde, zelfs nog levendiger dan de verhalen over hem.

In het boek zijn Jeremia's profetieën, verhalen over zijn ervaringen en beschrijvingen van zijn gebeden met elkaar

INLEIDING

verweven op een manier die willekeurig kan lijken, hoewel we soms kunnen begrijpen waarom het materiaal zo geordend is. Die mengeling maakt duidelijk hoezeer Jeremia's prediking en gebed vervlochten zijn met de reactie van het volk op hem en dus op God. Het boek Jeremia kan niet in delen worden ingedeeld zoals het boek Jesaja – maar de hoofdstukken 1-25 gaan vooral over het onderwijs van Jeremia; de hoofdstukken 26-45 bevatten vooral verhalen over Jeremia; en de hoofdstukken 46-51 bevatten zijn aanklachten tegen andere volken (deze hoofdstukken lijken op Jesaja 13-23). Hoofdstuk 52 is een sluitstuk; daarin wordt het verhaal aan het slot van 2 Koningen herhaald, namelijk de verovering van Jeruzalem; daardoor werd aangetoond dat Jeremia's profetieën waar waren.

Hier is een globaal overzicht:

Hoofdstukken 1 – 25 Jeremia's boodschap

1	Jeremia wordt door God ontboden
2-6	Juda's geloofsafval, zondigheid en straf
7-10	Meer waarschuwingen, die vooral gaan over onterecht vertrouwen
11-20	Het verwerpen van Gods boodschap en het vervolgen van Gods boodschapper
21-24	Meer waarschuwingen uit de tijd van Sedekia
25	Jeremia's overzicht van de drieëntwintig jaar van zijn werk, van zijn roeping tot 604

Hoofdstukken 26 – 35 Jeremia's leven: de eis van Gods boodschap (I)

26-29	Drie vergelijkbare verhalen die beklemtonen dat de mensen grotere problemen krijgen

INLEIDING

- naarmate ze zich koppiger tegen Jeremia's boodschap verzetten
- 30-33 Verhalen die laten zien dat op het dieptepunt hoop gloort: het is niet Gods bedoeling dat het oordeel het einde zal zijn
- 34-35 De keuze: lijk je op het volk dat opstandig blijft en geoordeeld moet worden (34) of lijk je op de enkelingen die trouw blijven aan hun toewijding aan God (35)?

Hoofdstukken 36 – 45 Jeremia's leven: de eis van Gods boodschap (II)

- 36 Inleiding: Baruch krijgt een taak, en door middel van hem worden de mensen uitgedaagd om aan Gods boodschap gehoor te geven
- 37-44 Vier scènes uit het verhaal van de ondergang van Jeruzalem, de daaropvolgende gebeurtenissen en Jeremia's gedwongen vertrek naar Egypte; iedere scène biedt de Judeeërs een nieuw begin, als ze Gods wil aanvaarden; maar iedere keer blijkt dat de kans verloren gaat, omdat ze zich blijven verzetten
- 45 Conclusies: het gaat Baruch veel kosten, en toch wordt hij uitgedaagd om trouw te blijven, zelfs al staat hij alleen

Hoofdstukken 46-51 Profetieën over andere volken

Hoofdstuk 52 De ondergang van Jeruzalem

INLEIDING

De belangrijkste gebeurtenissen tijdens de bediening van Jeremia:

- 640 Josia wordt koning
- 626 God ontbiedt Jeremia om profeet te worden
- 621 De ontdekking van een Torarol in de tempel geeft een nieuwe impuls aan de hervorming in Juda; die is bedoeld om de Assyrische stijl van theologie en eredienst te verwerpen (2 Koningen 22-23)
- 612 Nineve, de hoofdstad van Assyrië, wordt door de Babyloniërs veroverd
- 609 Koning Josia wordt gedood tijdens een militaire campagne die ten doel heeft de Assyriërs te hulp te komen
- 609 Joachaz wordt koning gemaakt; de Babyloniërs vervangen hem door Jojakim.
- 601 Jojakim komt in opstand; de Babyloniërs vallen Juda binnen
- 597 Jojakim komt opnieuw in opstand; de Babyloniërs vallen Juda weer binnen Jojakim sterft, Jojachin volgt hem op
De Babyloniërs nemen Jeruzalem in, deporteren Jojachin en vervangen hem door Sedekia
- 587 Sedekia komt in opstand; de Babyloniërs voeren weer een invasie uit, veroveren Jeruzalem en verwoesten de tempel. De Judeeërs komen weer in opstand, doden de Babylonische gouverneur en vluchten naar Egypte; ze nemen Jeremia met zich mee

In Jeremia's tijd waren er veel andere profeten in Juda, onder wie Sefanja, Nahum en Habakuk. Afgezien van profeten naar wie boeken vernoemd werden, was er ook de vrouwelijke profeet Chulda; Josia raadpleegde haar toen de Torarol

INLEIDING

werd ontdekt; misschien maakte ze deel uit van de hofhouding, wat voor Jeremia niet het geval was. Er was ook een aantal 'valse' profeten, zoals Chananja; mensen die hun eigen boodschappen verzonnen, die strijdig waren met wat God in werkelijkheid wilde zeggen.

JEREMIA 1,1-19

Niet geroepen, maar ontboden

¹Hier volgen de woorden van Jeremia, de zoon van Chilkia, afkomstig uit een priestergeslacht uit Anatot in het gebied van Benjamin. ²De HEER richtte zich tot hem in het dertiende jaar dat koning Josia, de zoon van Amon, over Juda regeerde. ³Ook sprak hij tot hem tijdens de regering van koning Jojakim, de zoon van Josia, en in de jaren daarna, tot het einde van het elfde regeringsjaar van Sedekia, de zoon van Josia. In de vijfde maand van dat jaar werd Jeruzalem in ballingschap gevoerd.

⁴De HEER richtte zich tot mij: ⁵‘Voordat ik je vormde in de moederschoot, had ik je al uitgekozen, voordat je de moederschoot verliet, had ik je al aan mij gewijd, je een profeet voor alle volken gemaakt.’ ⁶Ik riep: ‘Nee, HEER, mijn God! Ik kan het woord niet voeren, ik ben te jong.’ ⁷Maar de HEER antwoordde: ‘Zeg niet: “Ik ben te jong.” Richt je tot iedereen naar wie ik je zend en zeg alles wat ik je opdraag. ⁸Wees voor niemand bang, want ik zal je terzijde staan en je redden – spreekt de HEER.’ ⁹En de HEER strekte zijn hand uit, raakte mijn mond aan en zei tegen mij: ‘Hiermee leg ik mijn woorden in jouw mond. ¹⁰Nu, op deze dag, geef ik je gezag over alle koninkrijken en volken, om ze uit te rukken en te verwoesten, om ze te vernietigen en af te breken, op te bouwen en te planten.’

¹¹De HEER richtte zich tot mij: ‘Wat zie je, Jeremia?’ Ik antwoordde: ‘Ik zie een amandeltwijg.’ ¹²‘Dat zie je goed,’ zei de HEER, ‘zo snel als een amandelboom in het voorjaar uitbot, zo snel laat ik mijn woorden uitkomen.’

¹³De HEER richtte zich opnieuw tot mij: ‘Wat zie je?’ Ik zei: ‘Ik zie een gloeiend hete kookpot die vanuit het noorden overhelt.’

¹⁴De HEER zei: ‘Vanuit het noorden zal onheil over alle inwoners van dit land worden uitgestort. ¹⁵Ik roep de volken van alle

JEREMIA 1,1-19 NIET GEROEPEN, MAAR ONTBODEN

koninkrijken uit het noorden op – spreekt de HEER. Ze zullen dit land binnenvallen en hun tronen voor de poorten van Jeruzalem zetten, rondom de muren en om alle andere steden van Juda. ¹⁶Ik zal het volk vonnissen voor al het kwaad dat het heeft gedaan. Ze hebben mij verlaten, wierook gebrand voor andere goden en geknield voor wat ze zelf gemaakt hebben. ¹⁷Jij, Jeremia, maak je gereed en zeg hun alles wat ik je opdraag. Laat je door hen geen angst aanjagen, anders zal ik jou angst aanjagen in hun bijzijn. ¹⁸Ik maak je nu tot een vestingstad en een ijzeren zuil, tot een bronzen muur om stand te houden tegen het hele land: de koningen en leiders van Juda, de priesters en het volk. ¹⁹Ze zullen je bestrijden, maar niet verslaan, want ik zal je terzijde staan en je redden – spreekt de HEER.’

Vorige week nam ik deel aan een conferentie over God, de kerk en invaliditeit. Een van de deelnemers was een vrouw die tot predikant is bevestigd, maar een spraakgebrek heeft. Daardoor kun je moeilijk verstaan wat ze zegt, en het heeft haar moeite gekost om een plaats in een gemeente te vinden. Een andere deelnemer was een verlamde man die een groot deel van zijn tijd snoep verkoopt op straat. Daarmee heeft hij duizenden dollars bij elkaar gebracht en met die opbrengst ondersteunt hij vijf arme kinderen in India en Afrika; hij heeft ook India en Afrika bezocht om hen te ontmoeten. Ook hij was moeilijk te verstaan, maar hij had een levendig getuigenis dat grotendeels door zijn vader gegeven werd. Hoe konden deze mensen de moed hebben om te geloven dat ze een bediening moesten uitoefenen?

Die vraag is ook voor Jeremia aan de orde, want hij is nog maar een jongeman – misschien in de twintig, misschien zelfs nog jonger. In een cultuur als die van **Israël** ziet men in dat wijsheid bij oudere mensen berust. Wie gaat er naar zo'n jongeman luisteren? Ook al betwist God niet dat Jeremia in principe gelijk heeft, God wordt niet ingeperkt door de gebruikelijke gang van zaken. God kiest

JEREMIA 1,1-19 NIET GEROEPEN, MAAR ONTBODEN

graag de jongste broer in plaats van de oudste. (In het Westen zou hij dat misschien op de tegenovergestelde manier duidelijk maken, door iemand te gebruiken die over zijn hoogtepunt heen is.) Wat telt, is niet of Jeremia tijd heeft gehad om wijs te worden, maar of God hem iets te zeggen geeft. Dat wordt duidelijk uit de levendige beschrijving dat **Jahweh** Jeremia al voor zijn geboorte heeft uitgekozen, voordat de talenten die hij misschien zal ontwikkelen, zich konden vormen. Zelfs toen 'kende' Jahweh hem, verbond zich aan hem en 'bestemde' hem voor zichzelf (Willibrordvertaling). Jeremia heeft niet veel keus; hij moet Gods instrument wel worden, net als Saulus uit Tarsus wanneer Jezus aan hem verschijnt. Niets wijst erop dat Gods roeping overeenkomt met de voorkeur van degene die geroepen wordt. Hij is de meester, of de dienstknecht dat nu prettig vindt of niet.

De keuze voor een jongeman heeft nog een voordeel: hij heeft geen verplichtingen aan een huwelijk of gezin, en hij zal veertig jaar lang zijn bediening kunnen uitoefenen, voor zover we weten de langste dienstduur van enige profeet. Dat blijkt impliciet uit het begin van het boek; daar wordt het jaar 626 v.Chr. genoemd voor de eerste boodschap die hij van Jahweh ontving, en wordt aangegeven dat die bediening voortduurde tot na de verovering van Jeruzalem door de **Babyloniërs** in 587 v.Chr. Eigenlijk ging Jeremia's bediening daarna door, maar de verovering van de stad en de **ballingschap** van de bevolking worden genoemd, omdat deze gebeurtenissen aantoonde dat zijn profetieën gedurende al die decennia waar waren.

Ik had zelf ook een ervaring waarin God me tot een bediening riep, maar Jeremia's beschrijving van zijn roeping is niet bedoeld om ons aan te moedigen om onze ervaringen als vergelijkbaar met die van hem te zien. Integendeel. De beschrijving staat hier om mensen aan te sporen de eropvolgende profetieën serieus te nemen. Ze

JEREMIA 1,1-19 NIET GEROEPEN, MAAR ONTBODEN

zijn niet gelijksoortig aan de woorden van andere predikers of zogenaamde profeten. Ook het feit dat God Jeremia's onwil moest overwinnen, is een indicatie dat hij niet profeteert omdat hij de ambitie heeft om profeet te zijn of denkt dat hij profetische gaven heeft. Hij wordt gedwongen. De gemeenschap kan het zich niet veroorloven hem te negeren. God roept mensen niet noodzakelijkerwijs omdat ze de geschikte gaven hebben – misschien wel weer eerder het tegendeel. Andere profeten die we zullen tegenkomen, Chananja bijvoorbeeld, lijken talentvoller, maar in werkelijkheid zijn ze niet Gods woordvoerder.

Jeremia moet in meerdere opzichten een profeet voor de volken zijn. Maar de uitdrukking 'de volken' verwijst vaak naar het wereldrijk van dat moment; en de ellende die de grootmacht-in-opkomst, Babylonië, voor **Juda** zal veroorzaken zal een belangrijk aandachtspunt in zijn prediking zijn. Door toedoen van Babylonië zal Jahweh Jeruzalem verwoesten en de bewolking ontwortelen. Babylonië zal de kookpot vol ellende zijn die vanuit het noorden zal overkoken; veroveraars kwamen meestal vanuit het noorden naar Juda. Door middel van het volgende wereldrijk, **Perzië**, zal Jahweh later zorgen dat de stad herbouwd en de bevolking opnieuw geplant wordt. In het vers over de amandelboom staat een woordspeling tussen 'amandel' en 'waken'. De amandelboom bloeit vroeg na de winter, alsof die wakker wordt en over de lente waakt; zo biedt die boom een beeld voor Jahweh die over zijn boodschap waakt, zelfs als het niet die indruk maakt.

Het is een onmogelijk veeleisende taak, die wordt opgelegd aan een man die die taak niet wil. Maar Jeremia wordt niet zomaar zonder steun het slagveld opgeduwd. God zal bij hem zijn. In de Bijbel betekent dat niet dat mensen voelen dat God bij hen is, en dat alles in orde zal zijn. Het betekent dat God bij hen is op een manier die bescherming biedt, of ze Gods nabijheid nu ervaren of niet.

JEREMIA 2, 1-11

Op de rand van de afgrond

¹De HEER richtte zich tot mij:

²Roep Jeruzalem toe: Dit zegt de HEER:
Ik weet nog hoe je me liefhad in je jeugd,
van me hield als mijn bruid,
hoe je me volgde door de woestijn,
dat land waar niet wordt gezaaid.
³Israël is aan de HEER gewijd,
het is de eerste vrucht van zijn oogst.
Wie het verslindt, laadt schuld op zich,
hij wordt door onheil getroffen
– spreekt de HEER.

⁴Luister naar de woorden van de HEER,
volk van Jakob.

Stammen van Israël, luister allemaal!

⁵Dit zegt de HEER:

Welk onrecht heb ik jullie voorouders gedaan
dat ze mij hebben verlaten,
dat ze achter nietige goden aan liepen
en zelf nietswaardig werden?

⁶Zij zeiden niet:

“Waar is de HEER,
die ons uit Egypte heeft bevrijd,
die ons heeft geleid door de woestijn,
door een land van steppen en ravijnen,
een land zo dor en duister,
een land waar niemand doorheen trekt,
waar geen mensen wonen.”

⁷Ik leidde jullie naar een land vol boomgaarden,
een rijke oogst aan vruchten wachtte jullie daar.

JEREMIA 2,1-11 OP DE RAND VAN DE AFGROND

Jullie kwamen er – en bezoedelden mijn bezit,
mijn eigen land werd mij een gruwel.

⁸De priesters zeiden niet:

“Waar is de HEER?”

De hoeders van de wetten kenden mij niet.

De herders kwamen tegen mij in opstand.

De profeten lieten zich door Baäl leiden

en liepen achter goden aan

van wie geen hulp was te verwachten.

⁹Daarom klaag ik jullie nogmaals aan,

en de kinderen van je kinderen klaag ik aan

– spreekt de HEER.

¹⁰Ga naar de Griekse eilanden, vraag na,

trek naar Kedar, onderzoek:

is zoiets ooit gebeurd,

¹¹heeft ooit een volk zijn goden ingeruild?

En goden zijn het nog niet eens!

Maar mijn volk heeft zijn eer verruild

voor iets dat geen hulp bieden kan.’

Een paar jaar geleden zei een gastpredikant in de kapel van onze opleiding dat de westerse kerk in **ballingschap** is. In het verleden stond de kerk centraal in het maatschappelijke leven. Onze vrije dagen waren gekoppeld aan christelijke feestdagen en er werd verwacht dat het nationale leven christelijke waarden weerspiegelde. Op zondag waren de winkels grotendeels dicht. Maar de kerk is uit het centrum van het nationale en intellectuele leven verdreven. De kerk is in ballingschap. De predikant was een Brit die in Canada woont, en ik denk dat zijn beschrijving voor de kerk in Europa geldt. De relatie van kerk en samenleving in de Verenigde Staten is anders te typeren. Sommige van die kenmerken van een ‘christelijke natie’ zijn hier nooit van toepassing geweest; in andere opzichten staat het christelijke geloof meer centraal in het nationale leven.

JEREMIA 2,1-11 OP DE RAND VAN DE AFGROND

Toch is die centrale positie ook in de Verenigde Staten snel aan het verdwijnen. Het aantal mensen voor wie de kerk van belang is, en de manieren waarop, neemt gestaag af.

De kerk is niet in ballingschap gestuurd, maar staat wel aan de vooravond daarvan, zonder dat te onderkennen. Ze zeggen dat je een kikker in koud water kunt zetten en het water langzaam aan de kook brengen; de kikker zal er niet uitspringen, maar zichzelf laten koken. Vijftig jaar geleden kon de kerk in de Verenigde Staten zich met de Amerikaanse cultuur vereenzelvigen, omdat de cultuur in grote lijnen christelijke waarden aanvaardde, maar de cultuur is geleidelijk aan steeds meer gesecculariseerd (bijvoorbeeld in de houding ten opzichte van geld en beroemdheid). De kerk is zich met de cultuur blijven vereenzelvigen en heeft de stijging in de watertemperatuur niet opgemerkt. De kerk is nog niet in ballingschap, maar leeft wel in een tijd als die van Jeremia, waarin de ballingschap ophanden is; en Jeremia's analyse van de situatie van **Juda** is leerzaam voor de kerk.

Een reden voor Juda's verval was dat het zijn evangelie verlaten had. De gedachte van een evangelie begint niet in het Nieuwe Testament – de uitdrukking komt uit het Oude Testament. Het evangelie is het goede nieuws, het verhaal van wat God voor ons gedaan heeft. Juda is zijn geschiedenis vergeten. Steden worden gewoonlijk als een vrouw verpersoonlijkt, daarom beschrijft Jeremia de daden van Jeruzalem als de ontrouw van een vrouw aan haar echtgenoot. Niet lang hierna zal hij opmerken dat slechte vrouwen (vrouwen die zich al met seksuele zedeloosheid bezighouden?) zelfs nog wel wat van de bevolking van Jeruzalem kunnen leren. Jeremia ziet sommige vroege misstappen van het volk door de vingers en tekent een contrast tussen de houding van het volk aan het begin van de relatie met **Jahweh** en de ontrouw die nu kenmerkend voor Juda is. Het volk was Jahwehs bijzondere eigendom,

JEREMIA 2,1-11 OP DE RAND VAN DE AFGROND

en Jahweh beschermde het nauwlettend. Maar al snel wendden de voorouders van de huidige generatie zich tot andere religieuze hulpbronnen (dat verhaal wordt in het boek Rechters verteld).

Toegegeven, ‘religieuze hulpbronnen’ is te complimenteren. Die andere goden waren helemaal geen hulpbronnen. Ze waren leeg. Ze hadden geen macht. Het gedrag van de voorouders was tegenstrijdig. Onderweg naar het beloofde land hadden ze ondervonden dat Jahweh voor hen kon zorgen en hen kon beschermen. Maar onverklaarbaar genoeg verwachtten ze het vervolgens niet langer van Jahweh en begonnen ze hun vertrouwen op dezelfde goden te stellen als de bevolking van Kanaän. Misschien namen ze aan dat de Kanaänieten wisten wat ze deden. Ze vroegen niet langer: ‘Waar is Jahweh?’ In dit verband spreekt er geen ongeloof, maar juist geloof uit die vraag – zoals wanneer wij spreken over ‘God zoeken’; dat betekent niet dat we denken dat God zich verbergt. De verantwoordelijkheid ligt voor een groot deel bij de leiding – de priesters (het was een van hun verantwoordelijkheden om het volk in de **Tora** te onderwijzen), de maatschappelijke leiders (‘herders’) en de profeten. De hele zaak was een raadsel. Je kon door het Middellandse Zeegebied naar het westen reizen, en naar het oosten naar Arabië (Kedar) en je zou nergens zoiets aantreffen. Jahweh spreekt niet alleen als een gekwetste echtgenoot, maar ook als iemand die door een zakenpartner is bedrogen en in de lokale rechtbank een beschuldiging aan de oudsten voorlegt.

Voor de kerk ligt hier een tragische paradox. We hebben het nodig om boven onszelf uitgetild te worden door ons leven te zien in het kader van een groter geheel, een groter verhaal, het evangelieverhaal. Maar we kunnen zo door onze leegheid, ons isolement en onze onbeduidendheid overweldigd worden dat we geen aandacht aan dit grotere verhaal schenken. Zowel binnen als buiten de kerk willen

JEREMIA 2,1-11 OP DE RAND VAN DE AFGROND

we alleen maar nadenken over onszelf en over wat wij nodig hebben. De Schrift en het evangelie lijken misschien saai en irrelevant. Daarom veranderen we God in iemand die erop gericht is in onze noden te voorzien. We proberen het proces waardoor God tevredenheid en betekenis aan ons leven geeft, in te korten en maken God tot een kant-en-klare oplossing voor onze behoeften. Maar kant-en-klare oplossingen werken niet. De enige oplossing die werkt, is het evangelie en de Schrift waarin we dat verhaal vinden. Maar in onze aanbidding van God hebben we die vaak opgegeven. We gebruiken misschien dezelfde woorden als onze voorouders, de woorden 'God', 'Heer' en 'Jezus', maar de interpretatie die we daarin leggen komt uit het hedendaagse denkklimaat. Een newageaanhanger zou in veel christelijke erediensten heel goed kunnen instemmen met bijna alles wat we zeggen, zingen en doen. We voorzien in onze behoeften. Maar als er echt iets aan de hand is, is er meer dan een kant-en-klare oplossing nodig om het in orde te maken.

Jeremia vertelt mensen dat ze terug moeten keren. We moeten ons afwenden van onze concentratie op onszelf en ons eigen pad, en ons richten op God en Gods weg. We moeten ons van onze zelfgerichtheid afkeren en ons op God richten, en ons van onze individuele verhalen naar Gods verhaal wenden. Jeremia wil dat de mensen dat doen, dat ze zich hun evangelie weer herinneren en zien wat dat met hun noden te maken heeft. Hij zegt niet: 'Vergeet wat je nodig hebt, dat je oogst moet groeien, en denk alleen maar aan God.' Hij zegt dat ze hun noden en het evangelieverhaal bij elkaar moeten brengen.

JEREMIA 2,12-37

Op zoek naar spirituele hulpbronnen

¹²Hemel, wees ontzet!

Huiver, sidder en beef!

– spreekt de HEER.

¹³Twee wandaden heeft mijn volk begaan:

het heeft mij verlaten, de bron van levend water,

en het heeft waterkelders uitgehouwen,

kelders vol scheuren, waarin het water niet blijft staan.

¹⁴Is Israël een knecht,

is het soms als slaaf geboren?

Waarom is het dan een weerloze prooi?

¹⁵Leeuwen briesen ertegen,

heffen een machtig gebrul aan.

Ze maken van het land een woesteni,

de steden zijn verwoest, ontvolkt.

¹⁶Manschappen uit Memfis en Dafne

stropen je heuvels kaal.

¹⁷Je hebt het aan jezelf te wijten,

je hebt de HEER, je God, verlaten toen hij je leidde op je weg.

¹⁸Nu dan, waarom ga je naar Egypte,

wil je water drinken uit de Nijl?

Waarom ga je naar Assyrië,

wil je water drinken uit de Eufraat?

¹⁹Je eigen kwaad zal je straffen,

je eigen ontrouw keert zich tegen je.

Weet wel: doordat je mij verlaten hebt,

voor mij geen ontzag meer hebt,

loopt het jammerlijk met je af

– spreekt de HEER, de God van de hemelse machten.

²⁰Je brak je juk steeds weer in stukken,

rukte je riemen los

JEREMIA 2,12-37 OP ZOEK NAAR SPIRITUELE HULPBRONNEN

en zei: “Ik wil niet dienstbaar zijn.”

Maar op elke hoge heuvel,
onder elke bladerrijke boom,
lag je als een hoer te wachten.

²¹Ik heb je geplant als een edele druif, een prachtige stek,
maar wat ben je geworden?

Een verwilderde wijnstok, woekerende ranken!

²²Ook al was je je kleren met zeep,
en met een overvloed aan loog,
je schandvlek blijf ik zien
– spreekt God, de HEER.

²³Hoe kun je zeggen:

“Ik heb me niet besmeurd,
ik liep niet achter de Baäls aan”?

Kijk eens naar het Hinnomdal,
besef wat je daar doet.

Je bent een rusteloze kameel,
die hitsig heen en weer rent,

²⁴een wilde ezelin, thuis in de woestijn,
die elke ezel ruikt, tochtig als ze is.

Wie kan haar drift aan banden leggen?

Geen ezel hoeft moeite te doen,
brongstig als ze is, laat ze zich makkelijk vinden.

²⁵Loop je voeten niet stuk,
bespaar jezelf een dorstige keel.

Maar jij zegt: “Laat me begaan,
ik heb die andere goden lief,
hen wil ik volgen.”

²⁶Zoals een betrapte dief te schande staat,
zo staat het volk van Israël te schande,
de koningen en leiders,
de priesters en profeten.

²⁷Ze zeggen tegen een blok hout:

“U bent onze vader,”
tegen een stuk steen:

JEREMIA 2,12-37 OP ZOEK NAAR SPIRITUELE HULPBRONNEN

“U hebt ons gebaard.”
Ze hebben mij de rug toegekeerd,
ze kijken mij niet langer aan.
Maar als ze in nood zijn, roepen ze:
“Kom toch, red ons!”
²⁸Waar zijn dan je goden,
die jullie zelf gemaakt hebben?
Die moeten je maar redden uit je nood.
Je hebt toch, Juda, evenveel goden als steden?
²⁹Waarom klagen jullie mij aan?
Jullie kwamen zelf in opstand tegen mij
– spreekt de HEER.
³⁰Ik heb jullie kinderen gestraft;
vergeefs, ze hebben niets geleerd.
Jullie zwaard verslond je profeten,
als een verscheurende leeuw.
³¹Let op de woorden van de HEER, Israël!
Was ik voor jullie een woestijn,
of een land vol duisternis?
Waarom zegt mijn volk:
“Wij willen niet gebonden zijn,
wij komen niet meer naar u toe”?
³²Zal een meisje haar sieraden vergeten,
of een bruid haar tooi?
Maar mijn volk is mij sinds jaar en dag vergeten.
³³Hoe goed ken je de weg naar je minnaars,
zelfs verdorven vrouwen kunnen nog iets van je leren.
³⁴En bovendien, je kleren zijn besmeurd
met het bloed van arme, onschuldige mensen,
niet van inbrekers, op heterdaad betrapt.
³⁵En je durft ook nog te zeggen:
“Maar ik ben onschuldig,
Gods toorn gaat voorbij.”
Omdat je zegt: “Ik heb niet gezondigd,”
daarom klaag ik je aan.

³⁶Hoe snel sla jij een andere weg in.
Met Assyrië ben je bedrogen uitgekomen,
met Egypte overkomt je dat ook.
³⁷Ook Egypte zul je verlaten,
ontredderd, met je handen op je hoofd.
Want de HEER heeft verstoten op wie je vertrouwde,
steun bieden ze niet meer.'

Ik heb net iets gelezen over een echtpaar dat geen kind kon krijgen. De Britse artsen stonden voor een raadsel, want de man en de vrouw leken beiden fysiek gezond. Daarom reisde het echtpaar naar India voor traditionele behandelingen, maar er werd hun ook verteld dat hun gebrek aan geloof en gebed het probleem was. Ze kregen het advies om het heiligdom van een grote soefiheilige in Delhi te bezoeken. Daar bonden ze een lint aan het mausoleum van de heilige en weenden bij het heiligdom. Een paar maanden later werd de vrouw zwanger; ze kreeg een gezonde baby.

In Jeremia's tijd zou men in **Juda** het verlangen naar een baby begrijpen, de bereidheid om veel moeite te doen om een kind te krijgen en om daarvoor andere religieuze hulpbronnen te verkennen. Een Judees echtpaar voelde dat zelfs nog sterker. Kinderen krijgen was niet alleen de vervulling van een natuurlijke menselijke behoefte, maar ook van fundamenteel belang voor hun toekomst als gezin en voor Juda's toekomst als volk. Kinderen krijgen was zelfs essentieel om hun religieuze roeping te vervullen. Om het in christelijke termen te zeggen: als Juda uitsterft, is er geen volk meer waaruit de messias geboren kan worden. In de tijd van Jeremia is dat probleem nog scherper dan voor die tijd, want het noordelijke koninkrijk **Efraïm** waartoe het grootste deel van de twaalf stammen behoorde, bestaat niet langer (in Jeremia verwijst de naam **Israël** vaak naar **Efraïm**). Jeremia komt zelf uit Anatot; dat ligt slechts vijf

JEREMIA 2,12-37 OP ZOEK NAAR SPIRITUELE HULPBRONNEN

kilometer ten noorden van Jeruzalem, maar aan de overkant van de grens in het gebied van de stam **Benjamin**, dat strikt genomen deel van Efraïm uitmaakte. Dus staat Jeremia sterk als hij de aandacht vestigt op de prijs die Efraïm voor zijn gedrag betaalde. Het volk van **Jahweh** wordt eerder kleiner dan groter. Leek Israël oorspronkelijk op een slaaf, iemand die zichzelf als slaaf had moeten verkopen of iemand die geboren werd in een gezin waarvan de leden al bedienden waren? Zo nee, waarom wordt hij dan behandeld als iemand die niet meetelt?

De Efraïmieten wisten dat ze als volk moesten groeien, en dat ze voedsel nodig hadden. Onder druk van die noodzaak kwamen ze ertoe zich van Jahweh naar de **Meesters** te keren, de traditionele goden in hun cultuur die de reputatie hadden dat ze gezinnen, de oogst, het aantal schapen en runderen lieten toenemen. Jeremia schetst het beeld dat ze twee fouten maakten, twee zonden begingen. Ze verlieten Jahweh, die op een bron van fris water lijkt, en hakten waterreservoirs uit; daar was men van afhankelijk als er geen bron was of als de bron opdroogde. In de reservoirs werd regenwater opgevangen; dat was absoluut niet zo lekker als fris water, en bovendien konden de reservoirs lek zijn – met desastreuze, dodelijke gevolgen. Je water is weg, en het duurt misschien nog maanden voordat het gaat regenen. Wat zou het dom zijn om een natuurlijke bron op te geven en op een waterreservoir te vertrouwen, vooral als dat lek is.

Niet dat de mensen zelf vonden dat ze andere goden om hulp vroegen in plaats van Jahweh. In theorie beschouwden ze deze andere ‘goden’ als Jahwehs dienaren of ondergeschikten. Dus combineerden ze hun verering in de tempel onbekommerd met afdalingen in het nabijgelegen Hinnomdal; uit de naam van die plaats ontstond te zijner tijd de naam Gehenna, een aanduiding voor de hel. Het was zonder twijfel een helse plaats. De mensen hielden

JEREMIA 3,1 – 4,4 GOD IS EEN TROUWE ECHTGENOOT

zich bezig met rituelen om in contact te komen met overleden familieleden, om hun advies en hulp te vragen. Tot deze rituelen behoorden kinderooffers, een kostbaar offer waaruit bleek dat ze zo toegewijd waren dat ze misschien de hulp van een god verdienden. Jeremia noemt dat het bloed van onschuldige mensen vergieten; meestal is dat een beschrijving voor de executie van een profeet of van iemand als Nabot om zijn land in bezit te nemen (1 Koningen 21). Als iemand gedood wordt terwijl hij een diefstal pleegt, geldt dat eerder als doodslag dan als moord. Jeremia geeft cynisch commentaar op de mensenoffers: het zijn moorden.

Zal Juda er lering uit trekken? Het koerst vastbesloten af op de afgrond waar ook Efraïm zich in stortte. Memfis (een van de grootste Egyptische steden) en Dafne (de eerste grote Egyptische stad die je bereikt als je vanuit Juda reist) staan voor Egypte als geheel. Juda speelt al lange tijd politieke spelletjes door steun te zoeken bij **Assyrië** of Egypte en over te lopen als dat beter uitkomt. Ook dat is een vorm van ontrouw aan Jahweh. De Israëlieten zouden op hem moeten vertrouwen, niet alleen voor hun oogst en vruchtbaarheid, maar ook voor hun politieke bestaan. Maar het is moeilijk om zo te leven.

JEREMIA 3,1 – 4,4**God is een trouwe echtgenoot**

¹De HEER sprak: ‘Als een man van zijn vrouw scheidt en zij bij hem weggaat en de vrouw van een ander wordt, kan hij haar dan terugnemen? Wordt er dan geen smet op het land geworpen? Maar jij [Jeruzalem] hebt met talloze minnaars overspel gepleegd, en je wilt toch weer bij me terugkomen? – spreekt de HEER.

JEREMIA 3,1 – 4,4 GOD IS EEN TROUWE ECHTGENOOT

²Kijk naar de kale heuvels,
 waar ben je níet beslapen?
 Je wachtte je minnaars op langs de weg,
 zoals een rover wacht in de woestijn.
 Je hebt dit land besmeurd
 met je overspel, je schandelijk gedrag.
³Daarom bleven de regens uit,
 is de lenteregen niet gekomen.
 Toch hield je de brutale blik van een hoer,
 je toonde geen enkele schaamte.
⁴Maar nú roep je mij aan.
 Je zegt “vader” tegen mij, en zegt:
 “U bent de geliefde van mijn jeugd,
⁵uw woede gaat voorbij,
 niet eeuwig duurt uw toorn.”
 Zo spreek je, maar onverdroten ga je voort,
 je blijft je schanddaden begaan.’

⁶Tijdens de regering van koning Josia zei de HEER tegen mij:
 ‘Heb je gezien hoe ontrouw Israël mij geworden is? Ze pleegde
 overspel op elke hoge berg en onder elke bladerrijke boom. ⁷Ik
 dacht: Als ze van dat alles genoeg heeft, komt ze wel bij me
 terug. Maar ze kwam niet terug. Haar afvallige zuster Juda zag
⁸dat ik ontrouw Israël verstoten had en haar een scheidingsbrief
 gegeven had, juist omdat ze overspel had gepleegd. Maar toch
 liet afvallig Juda zich daardoor niet afschrikken, ze pleegde zelf
 ook overspel. ⁹En door haar lichtzinnig overspel met goden van
 steen en hout wierp ze een smet op dit land. ¹⁰Daarna kwam
 Israëls afvallige zuster Juda wel bij me terug, maar ze was niet
 oprecht, ze kwam met loze woorden – spreekt de HEER.’ ¹¹De
 HEER vervolgde: ‘Ontrouw Israël is nog rechtvaardig in vergelij-
 king met afvallig Juda.

¹²Roep tegen het noorden:
 Kom terug, ontrouw Israël – spreekt de HEER –,
 dan zal ik mijn woede laten varen,

JEREMIA 3,1 – 4,4 GOD IS EEN TROUWE ECHTGENOOT

want ik ben vol genade,
niet eeuwig duurt mijn toorn
– spreekt de HEER.

¹³Erken alleen dat je schuldig bent,
tegen de HEER, je God, in opstand bent gekomen,
dat je overal op zoek ging naar andere goden,
onder elke bladrijke boom,
dat je niet naar mij geluisterd hebt
– spreekt de HEER.

¹⁴Kom terug, ontrouwe kinderen – spreekt de HEER –, want jullie behoren mij toe. Ik zal één van jullie uit elke stad nemen en twee van jullie uit elke familie, en jullie naar Sion brengen. ¹⁵Ik zal jullie herders naar mijn hart geven, en die zullen jullie met wijsheid en inzicht weiden. ¹⁶En als jullie in die tijd in aantal toenemen en dit land weer zullen bevolken, zal niemand meer over de ark van het verbond met de HEER spreken. Die komt in niemands gedachten op, hij wordt niet meer genoemd of gemist, en wordt niet opnieuw gemaakt. ¹⁷In die tijd zal men Jeruzalem “Troon van de HEER” noemen. Alle volken zullen er samenstromen, ze zullen op de naam van de HEER afkomen en zich niet meer laten leiden door hun koppig en boosaardig hart. ¹⁸In die tijd zal Juda zich bij Israël voegen, en samen zullen ze uit het noorden naar dit land komen, dat ik hun voorouders in bezit heb gegeven.

¹⁹Ik dacht: Hoe kan ik je een plaats tussen mijn kinderen geven en je een begeerlijk land schenken, een sieraad voor de hele wereld?
En ik dacht: Jullie zullen “vader” tegen mij zeggen, jullie keren je niet van mij af.

²⁰Maar nee, zoals een vrouw die haar man bedriegt, zo heb jij mij bedrogen, volk van Israël!
– spreekt de HEER.

²¹Een stem klinkt over de kale heuvels:
Israël smeekt en weent.
Het is een verdorven weg gegaan,

JEREMIA 3,1 – 4,4 GOD IS EEN TROUWE ECHTGENOOT

is de HEER, zijn God, vergeten.

²²Kom terug, afvallige kinderen,
ik zal jullie genezen van je ontrouw.

Dan zullen jullie zeggen:

“Hier zijn we, wij komen bij u terug,
want u bent de HEER, onze God.

²³Het is waar, de heuvels zijn een leugen,
de bergen een holle klank.

Het is alleen de HEER, onze God,
die Israël de overwinning geeft.

²⁴Zolang ons volk bestaat,
heeft de god van de schande
het bezit van onze voorouders verslonden,
hun schapen, geiten en runderen,
hun zonen en dochters.

²⁵Laten we ons neerwerpen in schande,
laat schaamte ons bedekken.

Tegen de HEER, onze God,
hebben wij en onze voorouders gezondigd,
vanaf onze jeugd, tot op de dag van vandaag.

Wij hebben niet geluisterd naar de HEER, onze God.”

^{4,1}Israël, wanneer je op je schreden terugkeert,
keer dan terug naar mij – spreekt de HEER.

Heb je die afgodsbeelden weggedaan,
zwerf dan niet langer rond,

²maar zweer waarachtig, eerlijk en oprecht:
“Zo waar de HEER leeft.”

Dan willen alle volken worden gezegend als Israël,
ze zullen zich met Israël gelukkig prijzen.

³Want dit zegt de HEER tegen Juda en Jeruzalem:
Ontgin nieuw land,

en zaai niet tussen de dorens.

⁴Laat je besnijden voor de HEER,
ontdoe je van de voorhuid van je hart,
inwoners van Juda en Jeruzalem.

JEREMIA 3,1 – 4,4 GOD IS EEN TROUWE ECHTGENOOT

Anders slaat zijn toorn uit als een vuur,
 een brand die niet te blussen is,
 vanwege jullie kwalijke praktijken.'

Een van mijn eerste herinneringen aan de tijd dat ik als jonge predikant nog een groentje was, is een gesprek met een stel dat in onze kerk wilde trouwen, ook al waren ze er geen lid van. We vulden de benodigde formulieren in, en ze beschreven zichzelf als alleenstaand, maar geleidelijk aan werd duidelijk dat de bruidegom gescheiden was. Zijn standpunt was dat hij zichzelf daarom weer alleenstaand kon noemen. Ik weet niet of hij me probeerde te misleiden, maar in de Anglicaanse Kerk wordt dat niet zo benoemd; na een echtscheiding word je niet weer 'alleenstaand'. En in die tijd konden gescheiden mensen niet in de kerk hertrouwen. Een recente herinnering aan een soortgelijke kwestie is de opmerking van een van onze bisschoppen dat ze gewoonlijk niet iemand in het huwelijk zou verbinden die twee keer gescheiden was, maar dat ze het onlangs meer dan eens had gedaan. De tijden veranderen.

In de **Tora**, in Deuteronomium 24, staat een vreemde regel over hertrouwen. Het voorschrift is: als een gescheiden vrouw hertrouwt, en vervolgens weer scheidt of weduwe wordt, mag haar eerste man zich niet bedenken en ermee instemmen het huwelijk te hervatten. (We weten niet waarom **Israël** die regel had, maar die zou remmend werken op overspel en impulsieve echtscheidingen ontmoedigen.) Hier werpt God de vraag op of hijzelf aan zo'n regel gebonden is in zijn relatie met zijn volk. Ik heb horen zeggen dat Johannes Calvijn vond dat God niet aan zijn eigen regels gebonden is, hoewel ik dit citaat niet heb kunnen vinden. Maar in ieder geval gaat het hier in Jeremia om beeldspraak. Desondanks maakt die beeldspraak de omvang van Gods genade jegens **Juda** levendig duidelijk.

JEREMIA 3,1 – 4,4 GOD IS EEN TROUWE ECHTGENOOT

In eerste instantie wekt God de indruk dat hij Jeruzalem natuurlijk onmogelijk terug kan nemen. Een ‘vrouw’ die zo ontrouw is geweest – daaruit volgt impliciet dat ze gescheiden is – kan onmogelijk bij haar eerste ‘echtgenoot’ terugkomen en weer door hem geaccepteerd worden. Het is nog minder voorstelbaar dat een vrouw weer aanvaard wordt, als ze net doet alsof ze terugkomt en een beroep doet op aspecten van Gods wezen waardoor hij haar terug zou kunnen nemen, genade bijvoorbeeld, zonder dat oprecht te menen. Juda is eigenlijk nog erger dan **Efraïm**, want het heeft niets geleerd van wat Efraïm overkwam. Maar ironisch genoeg heeft Juda gelijk met de verwachting dat God Juda beslist terug zal nemen. In vers 12 noemt Jeremia Gods toewijding; een van de associaties van dat Hebreeuwse woord is iemand die trouw blijft, zelfs als de andere partij ieder recht op die trouw verspeeld heeft.

Als **Jahweh** verklaart dat het volk van Juda bij hem terug moet komen, maakt hij hetzelfde op een andere manier duidelijk. In vers 14 zegt hij: ‘ik ben jullie meester’ (‘heer’ in de NBG ’51); het woord ‘meester’ is *ba’al*, dat is zowel het woord voor een andere god (een **Meester**) als het gewone woord voor een echtgenoot. In het Oude Testament wordt dit woord gewoonlijk niet voor een echtgenoot gebruikt – het woord echtgenoot is meestal een vertaling van het gewone Hebreeuwse woord voor ‘man’, net als het woord ‘echtgenote’ meestal een vertaling is van het gewone Hebreeuwse woord voor ‘vrouw’. Dat heeft als voordeel dat de indruk vermeden wordt dat de echtgenoot de eigenaar of meester van de vrouw is. Maar als een passage de relatie van God met Israël aanduidt als de relatie van een echtgenoot met zijn vrouw, is die bijbetekenis passend. Als Jeremia Israël eraan herinnert dat Jahweh zijn *ba’al* is, herinnert hij het volk er dus aan dat Jahweh de meester of eigenaar van het volk is. Hij herinnert Israël er ook aan dat de plaats die Israël geneigd is aan

JEREMIA 4,5-31 DE GROTE AARDBEVING

andere goden te geven, Jahwehs plaats is.

Als meester, eigenaar of echtgenoot van het volk zal Jahweh erop toezien dat er voor Israël gezorgd wordt.

JEREMIA 4,5-31**De grote aardbeving**

⁵Maak bekend in Juda,
laat horen in Jeruzalem, bevel:
“Blaas de ramshoorn in het land!”
Roep luid: “Verzamelen!
Verschans je in je vestingsteden.
⁶Wijs met de strijdvaan naar Sion!
Vlucht, blijf niet staan!”
Want ik breng onheil uit het noorden,
een grote ramp!
⁷Zoals een leeuw uit het struikgewas springt,
zo doemt een vernietiger van volken op,
rukt de vijand op uit zijn gebied.
Hij maakt je land tot een woestenij.
Je steden vallen in puin, worden ontvolkt.
⁸Hul je daarom in het zwart,
weeklaag, barst uit in jammerklachten.
Onstuitbaar is de brandende toorn van de HEER.
⁹Op die dag – spreekt de HEER –
ontzinkt de koning en de leiders alle moed.
De priesters zijn ontzet,
de profeten verbijsterd.’
¹⁰Ik zei: ‘HEER, mijn God,
u hebt Jeruzalem en dit volk misleid:
wij zouden in vrede leven,
toch staat het zwaard ons op de keel!’
¹¹‘Dan zeg ik Juda en Jeruzalem:

JEREMIA 4,5-31 DE GROTE AARDBEVING

Vanuit de kale heuvels in de woestijn
waait een verzengende wind naar mijn volk.

Geen wind om het koren te wannen,

¹²Ik stuur een woeste wind.

Nu, ja nú vel ik mijn oordeel over hen.

¹³Daar doemt de vijand op, als een jagende wolk,

zijn wagens razen als een wervelwind,

zijn paarden gaan sneller dan adelaars.

“Wee ons! Het is met ons gedaan.”

¹⁴Jeruzalem, zuiver je hart van het kwaad,

dan alleen word je gered.

Hoe lang blijf je broeden op je kwalijke plannen!

¹⁵Een bode uit Dan brengt slechte tijding,

uit het bergland van Efraïm komt een onheilsbericht.

¹⁶Meld het de volken, maak Jeruzalem bekend:

Uit verre landen naderen belegeraars,

schreeuwend slaan ze het beleg voor Juda's steden.

¹⁷Ze omsingelen Jeruzalem

als wachters een akker,

omdat het tegen mij in opstand kwam

– spreekt de HEER.

¹⁸Je wangedrag heeft dit teweeggebracht.

Het bittere kwaad dat je deed,

zette zich vast in je hart.’

¹⁹O bonzend hart! O razend hart!

Ik krimp ineen van pijn! Ik kan niet zwijgen,

tot in mijn ziel voel ik het hoorngeschal,

hoor ik het krijgsgeschreeuw.

²⁰Ramp op ramp wordt gemeld,

heel het land gaat te gronde.

Plotseling zijn mijn tenten vernield,

onverwacht mijn tentdoeken gescheurd.

²¹Hoe lang nog moet ik de strijdvaan zien,

de ramshoorn horen schallen?